

Predgovor

U trenutku kada donekle opravdano možemo reći da se bližimo svršetku strašnoga rata koji je protutnjao preko nas, vjerojatno je umjesno vratiti se njegovu ishodištu — južnoslavenskome pitanju kojega je sastavni dio upravo srpsko pitanje.

To nam se čini utoliko opravdanijim što nam u nepreglednome moru ratne literature, koja je od početka rata u Austro-Ugarskoj i Njemačkoj preplavila tržište knjiga, nije osim jedne iznimke poznata ni jedna jedina publikacija¹ posvećena južnoslavenskome pitanju. Stoga se nadamo da je toj potrebi primjeren naš pokušaj da posebnim djelom popunimo tu prazninu. Vjerujemo da ne griješimo kada govorimo o potrebi. Činjenica je da znatizeljan duh koji u Austro-Ugarskoj ili Njemačkoj traži pregledan prikaz južnoslavenskoga pitanja, a osobito kada se ono tiče Monarhije, mora posegnuti ili za djelom Engleza Seton-Watsona ili za srpskim autorima. U oba slučaja nedvojbeno je riječ o izvorima koji u nama neminovno izazivaju izvjesno nepovjerenje. Takvo stanje smatramo neodrživim i uistinu je sramota što se unatoč ovome strašnome ratu, koji i jest proizašao iz južnoslavenskoga pitanja, Austro-Ugarska Monarhija sve do danas ne može pohvaliti domaćim djelom posvećenim upravo tom pitanju.

Čini nam se suvišnim govoriti o važnosti južnoslavenskoga pitanja. O Seton-Watsonovoj knjizi možemo misliti što god želimo — i prema njemu ćemo biti vrlo kritični — no njegove riječi (»Već danas je općeprihvaćeno stajalište

¹ Dr. Milan Kovačević: *Die Kroaten kommen! Ein Kriegervolk an die Völker im Kriege*, Leipzig 1916, Xemen-Verlag.

da je južnoslavensko pitanje za Austro-Ugarsku od životne važnosti, a da ono nije nevažno ni za Njemačku, trebalo bi postati jasno svakom čitatelju ove knjige.«² sadrže aksiom koji po našem mišljenju mora postati općim dobrom naše političke misli. Također se nadamo da će ova knjiga uspjeti to uvjerenje u svakom čitatelju još više učvrstiti. Naime, nakon rata postupno ćemo postati svjesni toga kolika je neprocjenjiva cijena plaćena zbog sustavnoga zanemari- vanja i zapostavljanja toga pitanja.

Mislimo da je važno dobronamjernome čitatelju ukratko objasniti kako smo zapravo došli na ideju da napišemo ovu knjigu.

Uskoro će se navršiti dvadeset godina otkako nas je životna sudbina odve- la duboko na jug Monarhije. Još od djetinjstva često smo putovali južnoslaven- skim zemljama pa nam ni ondje zemlja ni ljudi i jezik nisu bili posve strani. Ljudi su nam se sviđjeli unatoč svojim brojnim manama i posvemašnjoj zapuš- tenosti. Kao podanik drevne Monarhije kojoj pripadamo po odgoju i uvjere- nju, osjetili smo se pozvanima pomoći tamošnjemu narodu na Jugu. Smjelo smo prionuli na posao želeći stvarati, pomagati, uzdizati. No uzalud, nije išlo! Nevidljive, nerazumljive i nepremostive prepreke ispriječile su se između nas i svakoga iole većeg uspjeha. Udvostručili smo svoj trud i mar: uzalud! Na- posljetku smo se okanili usrećivanja ljudi kao nezahvalna posla, a sve više obuzimala nas je znatiželja da doznamo što se zapravo skriva iza svih tih po- java na Jugu. Tako se promatranje, proučavanje i promišljanje južnoslavensko- ga pitanja pretvorilo u posao koji je postupno ispunio cijelo naše biće. Čitali smo južnoslavensku literaturu, osobito povijest i politiku, prikupljali brošure, programe, novinske isječke i drugo. Kao pravnik i ekonomist po zanimanju, a antropolog i sociolog po osobnim sklonostima, bili smo dovoljno teoretski pot- kovani da možemo proniknuti u tu krajnje zamršenu materiju. Na poslovnim putovanjima i privatnim izletima prokrstarili smo svim južnoslavenskim zem- ljama, razgledali većinu povijesnih lokacija, ljude koji ondje žive promatrali smo okom antropologa, slušali njihov govor i tako dalje. To je tijekom godina urodilo poznavanjem južnoslavenskih dijalekata pa smo doskora mogli posvu-

² VII-4, str. VIII. Korištena literatura navodi se po pojedinim odlomcima i zatim s rednim brojevima. Citati se navode tako da se rimskim brojem označava odlomak, a arapskim redni broj dotične knjige.

da s narodom razgovarati na njegovu narječju, stjecati povjerenje i iz njihovih razgovora saznavati više negoli drugi.

Pa ipak, u prvim desetljećima unatoč mnogim pojedinačnim spoznajama nismo mogli stvoriti cjelovitu sliku razvoja južnoslavenskoga pitanja. Naprotiv! Što smo više proučavali, što smo više čitali, zbrka je bivala sve veća i sve češće smo se suočavali s općeprihvaćenom istinom koja nas ipak nije mogla zadovoljiti, nego nam se štoviše činila nevjerojatnom pa čak i nemogućom. Tek kada smo se zadubili u vjersku povijest Balkanskoga poluotoka, kada smo upoznali bizantsku povijest i bizantski duhovni život kao i toliko znakovit pojam »Bizanta«, kao da nam je s očiju pala koprena i pred nama se ukazala istina u svojoj svojoj jezivoj ali i fascinantnoj ogoljenosti.

Kada je izbio rat dolazak kojega gledamo gotovo već cijelo desetljeće i kada su postali jasni razmjeri katastrofe, nametnula nam se potreba da svoje spoznaje podijelimo s javnosti. Opseg koji je poprimila ova knjiga bio je neizbježan jer je južnoslavensko pitanje jednadžba s više nepoznanica no što čovjek sluti. A rješenja neće biti sve dok se za svaku nepoznanicu ne postavi posebna jednadžba. Stoga smo morali posegnuti daleko u prošlost kako bismo pružili cjelovitu sliku onoga što smo željeli prikazati.

No, ova knjiga ima i osobnu, subjektivnu crtu. Ona je krik napaćene duše koja već dvadeset godina gleda kako na Jugu nezaustavljivo propadaju temelji moći Monarhije. Ova knjiga treba biti *vox clamantis in deserto*³ da se na Jugu ne smije nastaviti ovim smjerom ako država ne želi pretrpjeti nepopravljivu štetu.

Trudili smo se cjelokupni problem promatrati *sub aspectu aeternitatis*,⁴ bez osobne ostrašćenosti ili zauzimanja ikojega drugoga stajališta osim traženja istine.

Riječi božanskoga pjesnika: »Dok za čim teži, dotle griješi svak.«⁵ ne vrijede samo za pojedince nego i za države, individue višega reda. Stoga utvrđene zablude i pogreške nisu u nama mogle izazvati ni ogorčenje ni uzrujanost ne-

³ (lat.) glas vapijućega u pustinji (nap. ur.)

⁴ (lat.) s gledišta vječnosti (nap. ur.)

⁵ Johann Wolfgang Goethe: *Faust*, I. dio, Zagreb 2004., Globus media, str. 19; prijevod Tito Strozzi (nap. prev.)

Ivo Pilar — Južnoslavensko pitanje

go u najboljem slučaju žaljenje i istodobno nepokolebljivu odluku da ćemo otkrivanjem zabluda raditi na uklanjanju pogrešaka.

Htjeli bismo svakoga čitatelja zamoliti da se — imajući u vidu više interese o kojima je riječ — pridruži ovakvome raspoloženju.

Na Jugu, siječnja 1917.

L. v. Südland